

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف
ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد
موضوع خطابت روز جمعه و تقریر و بیان
تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات
به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۱۶/ صفر المظفر ۱۴۴۸ هـ، ق مطابق ۹/ اسد ۱۴۰۵ هـ، ش

آزار ویا ترساندن مسلمانان گناه بزرگی است، که استعمال پتاقی نیز شامل آن میشود، نظام اسلامی مسئولیت دارد که عاملین آن را مجازات شدید و عبرت آمیز بدهند

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله نستعينه ونستعديه، ونستغفره ونتوب إليه، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضل فلا هادي له، ونشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، ونشهد أن محمداً عبده ورسوله، أرسله بين يدي الساعة بشيراً ونذيراً، وداعياً إلى الله بإذنه وسراجاً منيراً، فهدى الله به من الضلالة، وأرشد به من الغي، حيث بلغ الرسالة وأدى الأمانة، ونصح الأمة، وجاهد في الله حق جهاده، وعبد الله حتى أتاه اليقين من ربه، صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم تسليماً كثيراً، أما بعد:

قال الله سبحانه وتعالى: (وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ).^(۱)

حضر محترم!

السلام عليكم ورحمت الله وبركاته!

دین مقدس اسلام، دینی است که در دنیا هیچ کار نیک و بافضیلتی وجود ندارد مگر اینکه مسلمانان را به انجام دادن آن تشویق کرده است، و هیچ شر و بدی ای وجود ندارد مگر اینکه ایشان را از آن بازداشته است.

دین مقدس اسلام در پی آن است که جامعه‌ای پدید آورد؛ که انسان بتواند در آن با آرامش، امنیت و خوشبختی زندگی کند؛ جامعه‌ای که در آن جان، روح، عقل، اندیشه، مال و آبروی مسلمان از هرگونه تجاوز و تعرض مصون باشد. هر کس به مسلمانی آزار برساند یا زبانی وارد کند، مسئولیت نظام اسلامی است که عاملان آن را به مجازات سنگین و عبرت‌آمیز محکوم سازد. چنین تصویری از یک جامعه سالم و امن، در هیچ دین دیگری با این جامعیت ارائه نشده است.

در سال‌های اخیر، استفاده از ترقه‌ها و مواد محترقه انفجاری در مراسم عروسی، اعیاد و دیگر مناسبت‌ها به‌طور چشمگیری افزایش یافته است. بسیاری از مردم این کار را تنها وسیله‌ای برای سرگرمی و تفریح می‌دانند، در حالی که در حقیقت، استفاده از این مواد، زیان‌های فراوانی برای خود فرد، کودکان، همسایگان و جامعه به همراه دارد. برخی از این زیان‌ها عبارت‌اند از:

^۱ - القصص: (۷۷)

نخست: استفاده از ترقه (بتاقی) سبب آسیب رساندن به خود انسان و دیگران می‌شود:

ترقه‌ها هر سال موجب سوختگی کودکان، نوجوانان و بزرگسالان، نابینایی، قطع انگشتان و وارد شدن جراحات شدید به افراد می‌شوند.

خداوند متعال، انسان را از آسیب رساندن به خود و دیگران منع کرده است. چنان که می‌فرماید: (وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ) (۲). ترجمه: و خود را بادست‌هایتان به وسیله بخل در هلاکت میندازید.

همچنین خداوند متعال می‌فرماید: (وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا) (۳).

ترجمه: و خود را نکشید، بی گمان الله بر شما همیشه مهربان است.

امام ابن عطیه اندلسی رحمه الله در تفسیر این آیه می‌نویسد: (المقصد بهذه الآية النهي عن أن يقتل بعض الناس بعضها ثم لفظها يتناول أن يقتل الرجل نفسه بقصد منه للقتل أو بأن يحملها على غرر ربما مات منه) (۴).

ترجمه: مقصود از این آیه، نهی از آن است که گروهی از مردم، گروهی دیگر را به قتل برسانند. افزون بر آن، الفاظ آیه شامل این معنا نیز می‌شود که انسان خود را عمدتاً به قتل برساند، یا خویشتن را در معرض خطری قرار دهد که احتمال هلاکت و مرگ در آن وجود داشته باشد.

دوم: استفاده از ترقه‌ها (بتاقی) موجب ترساندن مسلمانان و زمینه‌ساز آسیب‌های روانی و ذهنی آنان می‌شود:

استفاده از ترقه‌ها باعث ایجاد رعب و وحشت در میان مسلمانان، جریحه‌دار شدن احساسات آنان و بروز مشکلات روحی و روانی در کودکان و بزرگسالان می‌شود. از همین رو، در احادیث شریف آمده است که فرشتگان بر کسی که مسلمانی را بترساند، لعنت می‌فرستند.

عَنْ ابْنِ سِيرِينَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ -صلى الله عليه وسلم- «مَنْ أَشَارَ إِلَى أَخِيهِ بِحَدِيدَةٍ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَلْعَنُهُ حَتَّىٰ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لِأَبِيهِ وَأُمِّهِ» (۵).

ترجمه: محمد بن سیرین روایت می‌کند که از ابوهریره رضی الله عنه شنیدم که گفت: ابوالقاسم، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم فرمودند: هر کس با وسیله‌ای آهنین به سوی برادر خود اشاره کند، فرشتگان او را لعنت می‌کنند؛ هرچند آن شخص برادر تری او، از پدر و مادر، باشد.

در روایت امام ترمذی نیز آمده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: مَنْ أَشَارَ عَلَى أَخِيهِ بِحَدِيدَةٍ لَعَنَتْهُ الْمَلَائِكَةُ (۶). ترجمه: هر کس با وسیله‌ای آهنین به سوی برادر مسلمان خود اشاره کند، فرشتگان او را لعنت می‌کنند.

در روایت دیگری آمده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: (لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُرَوِّعَ مُسْلِمًا) (۷). ترجمه: برای هیچ مسلمانی جایز نیست که مسلمان دیگری را بترساند.

۲- البقرة: (۱۹۵)

۳- النساء: (۲۹)

۴- المحرر الوجيز - موافق للمطبوع (۵۲/۲)

۵- صحيح مسلم (۳۳/۸)

۶- سنن الترمذي ت بشار (۳۳/۴)

۷- سنن أبي داود ت الأرئووط (۳۲۵/۷)

امام نووی رحمه الله در شرح این حدیث در صحیح مسلم می نویسد: (فیه تأکید حُرْمَةُ الْمُسْلِمِ ، وَاللَّهْيُ الشَّدِيدُ عَنْ تَرْوِيعِهِ وَتَخْوِيفِهِ وَالتَّعَرُّضُ لَهُ بِمَا قَدْ يُؤْذِيهِ ....، وَسَوَاءٌ كَانَ هَذَا هَزْلاً وَلَعِبًا ، أَمْ لَا ؛ لِأَنَّ تَرْوِيعَ الْمُسْلِمِ حَرَامٌ بِكُلِّ حَالٍ ، وَلَعَنَ الْمَلَائِكَةُ لَهُ يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ حَرَامٌ) (۸).

ترجمه: در این حدیث، بر حرمت و جایگاه والای مسلمان تأکید شده و از ترساندن، ایجاد رعب، تهدید و هرگونه رفتاری که موجب آزار او شود، به شدت نهی گردیده است. فرقی ندارد که این ترساندن از روی شوخی و سرگرمی باشد یا به صورت جدی؛ زیرا ترساندن مسلمان در هر حال حرام است، و لعنت فرشتگان بر شخص ترساننده، خود دلالت روشن بر حرمت این عمل دارد.

زیان های ناشی از ترقه های انفجاری تنها به جراحت های ظاهری محدود نمی شود، بلکه آثار زیان باری بر ذهن، اعصاب و سلامت روان انسان نیز بر جای می گذارد. مهم ترین این آسیب ها عبارت اند از:

الف: ترس و اضطراب روانی: صدای ناگهانی و بسیار بلند ترقه ها، برای کودکان، زنان، سالمندان و بیماران موجب ترس شدید، اضطراب و وحشت می شود. برخی از کودکان پس از شنیدن این صداها، شب ها دچار ترس شده و دیگر نمی توانند به تنهایی بخوابند.

ب: فشار بر دستگاه عصبی: صداها ی بلند و ناگهانی پی در پی، دستگاه عصبی انسان را تحت فشار قرار می دهد و زمینه ساز عصبانیت، بی قراری، تنش های عصبی و خستگی ذهنی می شود.

ج: برهم خوردن تمرکز: صدای ترقه ها تمرکز دانش آموزان، دانشجویان و افرادی را که به مطالعه، عبادت یا فعالیت های فکری مشغول اند، مختل می کند.

هـ: اختلال در خواب: انفجار ترقه ها در ساعات شب، آرامش و خواب مردم را برهم می زند، و کمبود خواب نیز به نوبه خود بر حافظه، قدرت تفکر، خلق و خو و کیفیت فعالیت های روزانه تأثیر منفی می گذارد.

و: تشدید علائم بیماری های روانی: افرادی که از اضطراب، افسردگی شدید یا اختلال استرس پس از حادثه مبتلا اند، با شنیدن صدای ترقه ها ممکن است علائم بیماری شان تشدید شود و فشار و رنج روانی بیشتری را تحمل کنند.

ز: آثار زیان بار بر کودکان: کودکان در برابر صداها ی بلند بسیار حساس اند. استفاده از ترقه ها می تواند در آنان احساس ناامنی، گریه، ترس شدید و حتی آسیب های روانی ماندگار و طولانی مدت ایجاد کند.

ح: عادت دادن به خشونت: اگر کودکان و نوجوانان به انفجارها و صداها ی مهیب به طور بازی و سرگرمی عادت کنند، حساسیت آنان نسبت به خشونت و رفتارهای خطرناک کاهش یافته و حس احتیاط و مسئولیت پذیری در آنان آسیب می بیند.

از همین رو، اگر کسی ناگهان بر سر شخصی فریاد بکشد و آن شخص بر اثر همان فریاد جان خود را از دست بدهد، پرداخت دیت بر فریادزننده واجب می شود.

علامه علاءالدین ابن عابدین رحمه الله می نویسد: (لو صاح عليه فجأة فمات منها تجب الدية) (۹).

ترجمه: اگر کسی ناگهان بر سر دیگری فریاد بزند و آن شخص بر اثر آن فریاد جان خود را از دست بدهد، دیت بر فریادزننده واجب می شود.

^۸ - شرح النووي علی مسلم (۸/ ۴۴۸)

^۹ - تكملة حاشية رد المحتار (۱/ ۱۵۹)

ترساندن مسلمان از گناهان کبیره است و در احادیث شریف، درباره آن هشدارهای بسیار شدیدی وارد شده است؛ تا آنجا که حتی اشاره کردن با سلاح به سوی مسلمان نیز ممنوع گردیده است. همچنین پنهان کردن عصا، کفش یا دیگر وسایل مسلمان، چه از روی شوخی و چه از روی جدیت، نهی شده است؛ زیرا این رفتار موجب آزار، ترس و نگرانی مسلمان می‌شود، و هر عملی که سبب اذیت، ترساندن یا ایجاد تشویش برای مسلمان گردد، در شریعت اسلام حرام است.

در حدیث شریف آمده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: (لَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ عَصَا أَخِيهِ لَاعِبًا أَوْ جَادًّا، فَمَنْ أَخَذَ عَصَا أَخِيهِ فَلْيَرْدِّهَا إِلَيْهِ^(۱۰)).

ترجمه: هیچ یک از شما نباید عصای برادر خود را، نه از روی شوخی و نه از روی جدیت، بردارد. هر کس عصای برادر خود را برداشت، باید آن را به او بازگرداند. در روایت دیگری آمده است: لَا تُرَوِّعُوا الْمُسْلِمَ فَإِنَّ رَوْعَةَ الْمُسْلِمِ ظُلْمٌ عَظِيمٌ^(۱۱).

ترجمه: مسلمان را نترسانید؛ زیرا ترساندن مسلمان، ظلمی بزرگ است. در روایت دیگری آمده است: عن أبي حسن - وكان عقيباً بدرياً - قال: كنا جلوساً مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فقام رجل ونسي نعليه فأخذهما رجل فوضعهما تحته فرجع الرجل فقال: نعلي. فقال القوم: ما رأيناها، فقال: هو ذه؟ فقال: «فكيف بروعة المؤمن؟» فقال: يا رسول الله إنما صنعته لاعباً! فقال: «فكيف بروعة المؤمن؟». مرتين أو ثلاثاً^(۱۲).

ترجمه: حضرت ابوحسن رضی الله عنه - که از اصحاب بیعت عقبه و از شرکت کنندگان در جنگ بدر بود - روایت می‌کند: روزی در خدمت رسول الله صلی الله علیه وسلم نشسته بودیم.

مردی از جای خود برخاست و کفش‌هایش را همان‌جا فراموش کرد. شخص دیگری کفش‌های او را برداشت و زیر پای خود پنهان کرد. هنگامی که آن مرد بازگشت، گفت: «کفش‌های من کجاست؟» حاضران گفتند: «ما آن را ندیده‌ایم.» سپس شخصی گفت: «این‌ها همین‌جا هستند.» در این هنگام رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «با ترساندن مؤمن چه خواهی کرد؟» «آن مرد عرض کرد: «ای رسول خدا! من فقط از روی شوخی این کار را انجام دادم.» پیامبر صلی الله علیه وسلم دوباره فرمودند: «با ترساندن مؤمن چه خواهی کرد؟» و این جمله را دو یا سه بار تکرار کردند.

در حدیث دیگری آمده است: عن عبد الله بن عمرو، قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: «مَنْ نَظَرَ إِلَى مُسْلِمٍ نَظْرَةً يُخِيفُهُ بِهَا فِي غَيْرِ حَقٍّ، أَخَافَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۱۳)».

ترجمه: حضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه روایت می‌کند که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: هر کس به مسلمانی به گونه‌ای نگاه کند که بدون حق، موجب ترس او شود، خداوند متعال در روز قیامت او را دچار هراس خواهد ساخت.

همچنین در روایت دیگری آمده است: عن عبد الله بن عمر قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ أَخَافَ مُؤْمِنًا بِغَيْرِ حَقٍّ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُؤْمِنَهُ مِنْ أَفْزَاعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ^(۱۴)».

^{۱۰} - سنن الترمذی وقال: وقال حدیث حسن غریب. ت. بشار (۳۲/۴)

^{۱۱} - الترغیب والترہیب (۳۱۸/۳)

^{۱۲} - مجمع الزوائد ومنبع الفوائد. محقق (۲۷۴/۶)

^{۱۳} - المعجم الكبير للطبراني (۳۲/۱۳)

^{۱۴} - المعجم الأوسط (۲۴/۳)، الترغیب والترہیب (۳۱۹/۳)

ترجمه: حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت می کند که از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیدم که فرمودند: هر کس مؤمنی را بدون حق بترساند، بر خداوند است - از روی فضل و عدل - که او را از هراس ها و ترس های روز قیامت در امان قرار ندهد.

حافظ ابن حجر هیثمی رحمه الله، ترساندن مسلمان را در شمار گناهان کبیره آورده و آن را (۳۱۸) گناه کبیره دانسته است. وی می نویسد که هرگاه کسی بداند ترساندن مسلمان موجب آسیب به جسم یا عقل او می شود، این عمل از گناهان کبیره به شمار می آید.^{۱۵}

با توجه به آیات، احادیث و اقوال فقهای یادشده، روشن می شود که استفاده از ترقه ها و مواد محترقه، هنگامی که موجب ترساندن، آزار، آسیب جسمی یا روانی مسلمانان گردد، عملی حرام است. از این رو، بر عهده نظام اسلامی است که برای جلوگیری از این پدیده زیان بار، عاملان آن را به مجازات های سنگین و عبرت آمیز محکوم سازد تا امنیت، آرامش و سلامت جامعه حفظ شود.

سوم: استفاده از ترقه ها (بتاقی) موجب آزار و زیان رساندن به مردم می شود:

استفاده از ترقه ها سبب وارد شدن ضرر و آزار به مردم می شود و موجب اذیت مسلمانان می گردد؛ در حالی که در دین مقدس اسلام، رساندن هرگونه ضرر و آزار به دیگران جایز نیست.

انفجار ترقه ها آرامش مردم را بر هم می زند، بیماران، سالمندان و کودکان خردسال را آزار می دهد و حتی موجب ترس و وحشت حیوانات نیز می شود.

خداوند متعال درباره کسانی که مؤمنان را آزار می دهند، می فرماید: وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا (۱۶).

ترجمه: و کسانی که مردان و زنان مؤمن را بدون اینکه مرتکب عمل ناروا شده باشند آزار میرسانند، برآستی که بار بهتان و گناه آشکار برگردن گرفته اند.

امام حسن بصری و امام قتاده رحمهما الله می فرمایند: إِيَّاكُمْ وَأَذَى الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ حَبِيبُ رَبِّهِ ، أَحَبُّ اللَّهِ فَأَحَبُّهُ ، وَغَضَبُ لِرَبِّهِ فغَضِبَ اللَّهُ لَهُ ، وَإِنَّ اللَّهَ يَحُوطُهُ وَيُؤْذِي مَنْ آذَاهُ (۱۷).

ترجمه: از آزار رساندن به مؤمن سخت بپرهیزید؛ زیرا مؤمن محبوب پروردگار خویش است. او خداوند را دوست دارد و خداوند نیز او را دوست می دارد. او برای رضای خدا خشمگین می شود، پس خداوند نیز به خاطر او به خشم می آید. بی گمان خداوند از مؤمن حمایت می کند و هر کس او را بیازارد، خداوند او را مورد عقوبت و آزار قرار خواهد داد.

در اسلام، هرگونه ضرر رساندن ممنوع است. (عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ» (۱۸).

ترجمه: از حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: نه زیان رساندن به خود جایز است و نه زیان رساندن به دیگران.

^{۱۵} - الزواجر عن اقتراف الكبائر (۱۵۹/۲)

^{۱۶} - الاحزاب: (۵۸)

^{۱۷} - الكشف والبيان؛ للنیشابوری - موافق للمطبوع (۶۳/۸)

^{۱۸} - المستدرک (۲/۲۶)، سنن الدارقطني (۴/۲۲۷)، مسند أحمد (۵/۵۵)

همچنین در حدیث شریف آمده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: **الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، وَالْمُؤْمِنُ مَنْ أَمِنَهُ النَّاسُ عَلَى دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ** (۱۹).

ترجمه: مسلمان کامل کسی است که مسلمانان از آزار زبان و دست او در امان باشند، و مؤمن کامل کسی است که مردم او را نسبت به جان‌ها و اموال خود امین بدانند.

بیشترین کسانی که از استفاده ترقه‌ها (پتاقی) دچار آزار و زیان می‌شوند، همسایگان هستند. رسول الله صلی الله علیه وسلم درباره حقوق همسایه فرموده‌اند: **مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُوْذِ جَارُهُ** (۲۰).

ترجمه: هر کس به خدا و روز آخرت ایمان دارد، نباید همسایه خود را آزار دهد.

صدای شدید ترقه‌ها، خواب شبانه مردم را بر هم می‌زند، بیماران و سالمندان را رنج می‌دهد و کودکان خردسال را دچار ترس و وحشت می‌سازد.

پنجم: ایجاد فساد در زمین و خطر آتش‌سوزی:

کسانی که از ترقه‌ها (پتاقی) استفاده می‌کنند، در حقیقت زمینه فساد در زمین را فراهم می‌سازند؛ زیرا استفاده از مواد محترقه خطر آتش‌سوزی را افزایش می‌دهد و احتمال دارد خانه‌ها، مزارع، دکان‌ها، سرای‌ها و بازارهای مردم دچار حریق شوند.

بر اثر استفاده از ترقه‌ها ممکن است خانه‌ها، مغازه‌ها، وسایط نقلیه و محصولات کشاورزی طعمه آتش شوند و در نتیجه، اموال خود شخص و دیگران از بین برود.

خداوند متعال از فساد در زمین نهی کرده و بیان فرموده است که فساد، از ویژگی‌های منافقان و مستکبران است. خداوند متعال می‌فرماید: **(وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ)** (۲۱).

ترجمه: و در زمین در تلاش فساد مباش؛ که الله فساد کاران را دوست نمیدارد.

ششم: تباه کردن مال:

استفاده از ترقه‌ها، از مصادیق تباه کردن مال و اسراف بی‌جا است، و این عمل در اسلام ممنوع است.

پولی که تنها در چند ثانیه با انفجار ترقه‌ها از بین می‌رود، اگر برای کمک به فقرا، یتیمان، مسجد، مدرسه یا تأمین نیازهای خانواده هزینه شود، پاداش فراوان و منفعت دنیوی و اخروی خواهد داشت. خداوند متعال می‌فرماید: **(وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا * إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ)** (۲۲).

ترجمه: و هیچ گاه در گناه انفاق و اسراف مکن؛ چون اسراف‌کنندگان (انفاق‌کنندگان در گناه) برادران شیاطین هستند.

أول قولي هذا، أستغفر الله لي ولكم ولسائر المسلمين.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

^{۱۹} - سنن الترمذی (۱۷/۵)

^{۲۰} - صحیح البخاری ت (۲۰۵/۱۵)

^{۲۱} - القصص: (۷۷)

^{۲۲} - الاسراء: (۲۶-۲۷)